

Cấu trúc dữ liệu và Thư viện

LẬP TRÌNH THI ĐẦU

Đỗ Phan Thuận

Bộ môn Khoa Học Máy Tính, Viện CNTT & TT,
Trường Đại Học Bách Khoa Hà Nội.

Ngày 9 tháng 10 năm 2015

1 / 33

Các vấn đề

- Các kiểu dữ liệu cơ bản
- Số nguyên lớn
- Tầm quan trọng của Cấu trúc dữ liệu
- Các cấu trúc dữ liệu thông dụng
- Sắp xếp và Tìm kiếm
- Sử dụng Bitmask để biểu diễn tập hợp
- Một số ứng dụng hay gặp
- Cây nhị phân tìm kiếm mở (Augmenting BST)
- Biểu diễn đồ thị

2 / 33

Các kiểu dữ liệu cơ bản

• Các kiểu dữ liệu phải biết:

- ▶ bool: biến bun (boolean) (true/false)
- ▶ char: biến nguyên 8-bit (thường được sử dụng để biểu diễn các ký tự ASCII)
- ▶ short: biến nguyên 16-bit
- ▶ int: biến nguyên 32-bit
- ▶ long long: biến nguyên 64-bit
- ▶ float: biến thực 32-bit
- ▶ double: biến thực 64-bit
- ▶ long double: biến thực 128-bit
- ▶ string: biến xâu ký tự

3 / 33

Các kiểu dữ liệu cơ bản

Loại	Số Byte	Giá trị nhỏ nhất	Giá trị lớn nhất
bool	1		
char	1	-128	127
short	2	-32768	32767
int	4	-2148364748	2147483647
long long	8	-9223372036854775808	9223372036854775807
	n	-2^{8n-1}	$2^{8n-1} - 1$

Loại	Số Byte	Giá trị nhỏ nhất	Giá trị lớn nhất
unsigned char	1	0	255
unsigned short	2	0	65535
unsigned int	4	0	4294967295
unsigned long long	8	0	18446744073709551615
	n	0	$2^{8n} - 1$

Loại	Số Byte	Giá trị nhỏ nhất	Giá trị lớn nhất
float	4	$\approx -3.4 \times 10^{-38}$	$\approx 3.4 \times 10^{-38}$ ≈ 7 chữ số
double	8	$\approx -1.7 \times 10^{-308}$	$\approx 1.7 \times 10^{-308}$ ≈ 14 chữ số

4 / 33

- Làm thế nào để tính toán với số nguyên cực lớn, nghĩa là không thể lưu trữ bằng kiểu long long
- Ý tưởng đơn giản: Lưu số nguyên dưới dạng string
- Tuy nhiên làm thế nào để tính toán số học giữa hai số nguyên?
- Có thể dùng thuật toán giống như phương pháp tính bậc tiểu học: tính từng chữ số, từng phần, có lưu phần nhớ

- <http://uva.onlinejudge.org/external/4/424.html>

- Nhiều khi dữ liệu cần được biểu diễn theo cách thuận lợi cho
 - ▶ Truy vấn hiệu quả
 - ▶ Chèn hiệu quả
 - ▶ Xóa hiệu quả
 - ▶ Cập nhật hiệu quả
- Nhiều khi dữ liệu cần được biểu diễn theo cách tốt hơn nữa
 - ▶ Làm thế nào để biểu diễn số nguyên lớn?
 - ▶ Làm thế nào để biểu diễn đồ thị?
- Các cấu trúc dữ liệu giúp chúng ta thực hiện được những điều này

- Mảng tĩnh - `int arr[10]`
- Mảng động - `vector<int>`
- Danh sách liên kết - `list<int>`
- Ngăn xếp - `stack<int>`
- Hàng đợi - `queue<int>`
- Hàng đợi ưu tiên - `priority_queue<int>`
- Tập hợp - `set<int>`
- Ánh xạ - `map<int, int>`
- Thông thường nên sử dụng thư viện chuẩn
 - ▶ Gần như chắc chắn chạy nhanh và không lỗi
 - ▶ Giảm bớt việc viết code
- Nhiều khi vẫn cần tự viết code thay vì dùng thư viện chuẩn
 - ▶ Khi muốn kiểm soát linh hoạt
 - ▶ Khi muốn tùy biến/hiệu chỉnh cấu trúc dữ liệu

- Các toán tử thông dụng nhất:
 - ▶ Sắp xếp một mảng - `sort(arr.begin(), arr.end())`
 - ▶ Tìm kiếm trên một mảng chưa sắp xếp - `find(arr.begin(), arr.end(), x)`
 - ▶ Tìm kiếm trên một mảng đã sắp xếp - `lower_bound(arr.begin(), arr.end(), x)`
- Thông thường nên sử dụng thư viện chuẩn
- Có lúc cần phiên bản khác của tìm kiếm nhị phân nhưng bình thường `lower_bound` là đủ
- hơn 90% sinh viên tự lập trình sai tìm kiếm nhị phân

- Cho một số lượng nhỏ ($n \leq 30$) phần tử
- Gán nhãn bởi các số nguyên $0, 1, \dots, n - 1$
- Biểu diễn tập hợp các phần tử này bởi một biến nguyên 32-bit
- Phần tử thứ i trong tập được biểu diễn bởi số nguyên x nếu bit thứ i của x là 1
- Ví dụ:
 - ▶ Cho tập hợp $\{0, 3, 4\}$
 - ▶ `int x = (1<<0) | (1<<3) | (1<<4);`

- Tập rỗng:

$$0$$
- Tập có một phần tử:

$$1 \ll i$$
- Tập vũ trụ (nghĩa là tất cả các phần tử):

$$(1 \ll n) - 1$$
- Hợp hai tập:

$$x \mid y$$
- Giao hai tập:

$$x \& y$$
- Phần bù một tập:

$$\sim x \& ((1 \ll n) - 1)$$

- Kiểm tra một phần tử xuất hiện trong tập hợp:

```

1 if (x & (1<<i)) {
2     // yes
3 } else {
4     // no
5 }
```


- Tại sao nên làm như vậy mà không dùng `set<int>`?
- Biểu diễn đồ tốn khá nhiều bộ nhớ
- Tất cả các tập con của tập n phần tử này có thể biểu diễn bởi các số nguyên trong khoảng $0 \dots 2^n - 1$
- Dễ dàng lặp qua tất cả các tập con (chi tiết sau)
- Dễ dàng sử dụng một tập hợp như một chỉ số của một mảng (chi tiết sau)

- Trường hợp có quá nhiều để liệt kê
- Phần lớn các bài toán cần lưu trữ dữ liệu, thường là lưu trong một mảng

- <http://uva.onlinejudge.org/external/119/11988.html>

- Xử lý các sự kiện theo trình tự vào-sau-ra-trước
- Mô phỏng đệ quy
- Tìm kiếm theo chiều sâu trên đồ thị
- Đảo ngược chuỗi
- Ghép dấu ngoặc đúng
- ...

Ứng dụng của Hàng đợi

- Xử lý các sự kiện theo trình tự vào-trước-ra-trước
- Tìm kiếm theo chiều rộng trên đồ thị
- ...

17 / 33

Ứng dụng của Hàng đợi ưu tiên

- Xử lý các sự kiện theo trình tự ưu tiên
- Tìm đường đi ngắn nhất trên đồ thị
- Một số thuật toán tham lam
- ...

18 / 33

Ứng dụng của tập hợp

- Giữ vết của các phần tử phân biệt
- Hỏi đã từng thấy một phần tử trước đây hay chưa?
- Nếu cài đặt như một cây nhị phân tìm kiếm:
 - ▶ Tìm cha của một phần tử (phần tử nhỏ nhất mà lớn hơn nó)
 - ▶ Tính xem có bao nhiêu phần tử nhỏ hơn một phần tử cho trước
 - ▶ Tính xem có bao nhiêu phần tử nằm giữa hai phần tử cho trước
 - ▶ Tìm phần tử lớn thứ k th
- ...

19 / 33

Ứng dụng của kiểu Ánh xạ

- Gắn một giá trị với một khóa
- Giống như Bảng tần xuất
- Giống như phần lưu trữ khi thực hiện thuật toán Quy hoạch động (chi tiết sau)
- ...

20 / 33

Cấu trúc dữ liệu mở (Augmenting Data Structures)

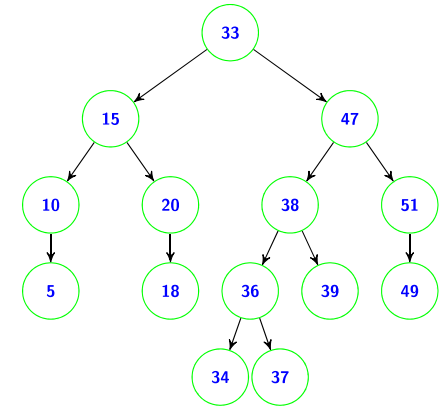
- Nhiều khi cần lưu trữ thêm thông tin trong cấu trúc dữ liệu đang sử dụng để có thêm tính năng cho thuật toán
- Thông thường thì không làm được điều này với các cấu trúc dữ liệu trong thư viện chuẩn
- Cần tự cài đặt để có thể tùy biến
- Ví dụ: Cây nhị phân tìm kiếm mở (Augmenting BST)

21 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Thiết lập một Cây nhị phân tìm kiếm mở và muốn thực hiện hiệu quả:
 - ▶ Đếm số lượng phần tử $< x$
 - ▶ Tìm phần tử lớn thứ k
- Phương pháp ngây thơ là duyệt qua tất cả các đỉnh: $O(n)$

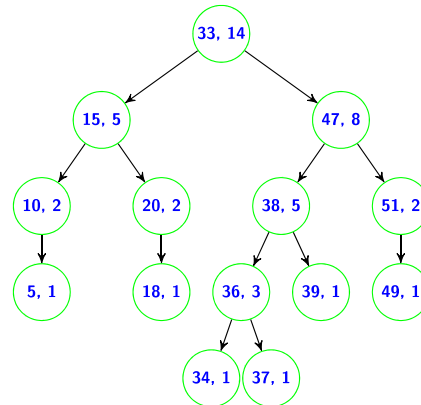

22 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Tư tưởng: Tại mỗi nút lưu kích thước cây con của nó
- Thông tin lưu trữ này sẽ được cập nhật khi thêm/xóa các phần tử mà không ảnh hưởng đến độ phức tạp thuật toán chung

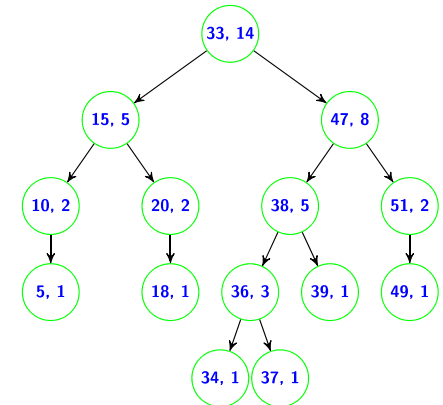

23 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Tính số lượng phần tử < 38
 - ▶ Tìm vị trí 38 trên cây
 - ▶ Đếm số đỉnh duyệt qua mà nhỏ hơn 38
 - ▶ Khi duyệt đến một đỉnh mà tiếp theo sẽ phải duyệt sang phải, lấy kích thước cây con trái và cộng vào biến đếm cần tính

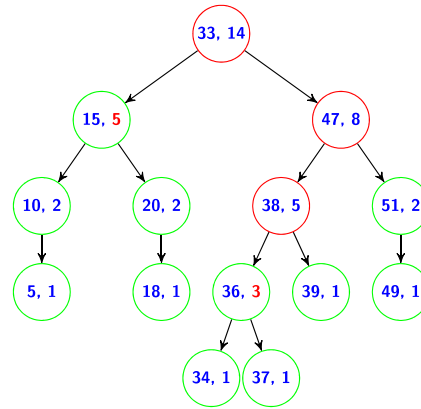

24 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Tính số lượng phần tử < 38
 - ▶ Tìm vị trí 38 trên cây
 - ▶ Đếm số đỉnh duyệt qua mà nhỏ hơn 38
 - ▶ Khi duyệt đến một đỉnh mà tiếp theo sẽ phải duyệt sang phải, lấy kích thước cây con trái và cộng vào biến đếm cần tính
- Độ phức tạp $O(\log n)$

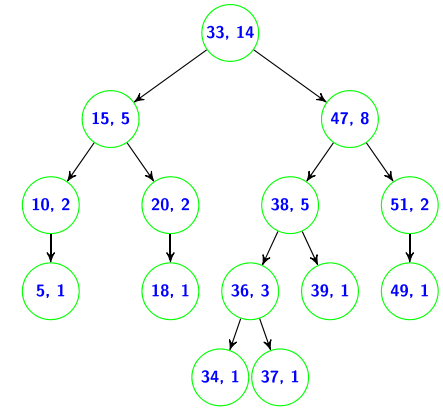

25 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Tìm phần tử lớn thứ k
 - ▶ Tại một đỉnh mà cây con trái của nó có kích thước là m
 - ▶ Nếu $k = m + 1$, thu được phần tử cần tìm
 - ▶ Nếu $k \leq m$, tìm phần tử lớn thứ k trong cây con trái
 - ▶ Nếu $k > m + 1$, tìm phần tử lớn thứ $k - m - 1$ trong cây con phải

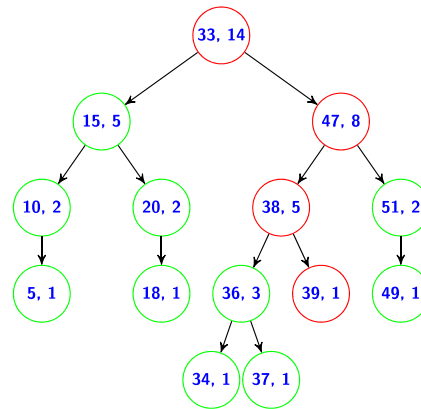

26 / 33

Cây nhị phân tìm kiếm mở

- Tìm phần tử lớn thứ k
 - ▶ Tại một đỉnh mà cây con trái của nó có kích thước là m
 - ▶ Nếu $k = m + 1$, thu được phần tử cần tìm
 - ▶ Nếu $k \leq m$, tìm phần tử lớn thứ k trong cây con trái
 - ▶ Nếu $k > m + 1$, tìm phần tử lớn thứ $k - m - 1$ trong cây con phải
- Ví dụ: $k = 11$

27 / 33

Biểu diễn đồ thị

- Có nhiều dạng đồ thị:
 - ▶ Có hướng vs. Vô hướng
 - ▶ Có trọng số vs. Không trọng số
 - ▶ Đơn đồ thị vs. Đa đồ thị
- Có nhiều cách biểu diễn đồ thị
- Một số đồ thị đặc biệt (như Cây) có cách biểu diễn đặc biệt
- Chủ yếu sử dụng các biểu diễn chung:
 - 1 Danh sách kề
 - 2 Ma trận kề
 - 3 Danh sách cạnh

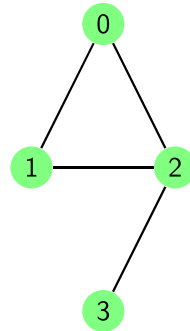
28 / 33

Danh sách kề


```
0: 1, 2
1: 0, 2
2: 0, 1, 3
3: 2
```

```
vector<int> adj[4];
adj[0].push_back(1);
adj[0].push_back(2);
adj[1].push_back(0);
adj[1].push_back(2);
adj[2].push_back(0);
adj[2].push_back(1);
adj[2].push_back(3);
adj[3].push_back(2);
```


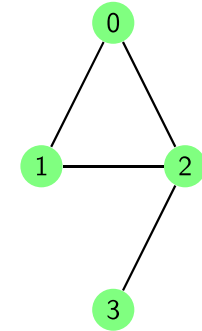
29 / 33

Ma trận kề


```
0 1 1 0
1 0 1 0
1 1 0 1
0 0 1 0
```

```
bool adj[4][4];
adj[0][1] = true;
adj[0][2] = true;
adj[1][0] = true;
adj[1][2] = true;
adj[2][0] = true;
adj[2][1] = true;
adj[2][3] = true;
adj[3][2] = true;
```


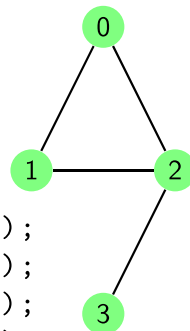
30 / 33

Danh sách cạnh


```
0, 1
0, 2
1, 2
2, 3
```

```
vector<pair<int, int>> edges;
edges.push_back(make_pair(0, 1));
edges.push_back(make_pair(0, 2));
edges.push_back(make_pair(1, 2));
edges.push_back(make_pair(2, 3));
```


31 / 33

Hiệu quả

	Danh sách kề	Ma trận kề	Danh sách cạnh
Lưu trữ	$O(V + E)$	$O(V ^2)$	$O(E)$
Thêm đỉnh	$O(1)$	$O(V ^2)$	$O(1)$
Thêm cạnh	$O(1)$	$O(1)$	$O(1)$
Xóa đỉnh	$O(E)$	$O(V ^2)$	$O(E)$
Xóa cạnh	$O(E)$	$O(1)$	$O(E)$
Truy vấn: u, v có kề nhau không?	$O(V)$	$O(1)$	$O(E)$

- Các cách biểu diễn khác nhau hiệu quả tùy tình huống sử dụng
- Đôi khi cùng lúc sử dụng nhiều cách biểu diễn

32 / 33

Bài toán ví dụ:

- <http://uva.onlinejudge.org/external/119/11991.html>
- <http://uva.onlinejudge.org/external/120/12049.html>